

Cumali Ünal'dı Hasannebioğlu ile Konuşma Kendi İç Sesimizi Çağıldatarak Gelen Gümrah Irmaklar Gibi: Şiirin ve Dilin Kühüne Ermek

● Konuşturana: M.Ali Köseoğlu*

“Her ayrılık bir aşk” yayımlandığında heyecanımı ilk paylaşanlar arasındaydı Cumali Ünal'dı ağabey. 2006 yılında Star Gazetesi'ndeki köşesinde bu ilk kitaptan bahsetmiş, “genç bir şair olarak” bana umut aşılamıştı. O aşkı tuttu mu bilemem, fakat kendisiyle her konuşmamız “gümrah ırmaklar gibi çağıldatarak” ve heyecanla geçer. Çok sonra fark ettim; her kapının aşka açıldığı gibi o “Ölüm bile aşk ile” derken, ben “Her ayrılık bir aşk” demişim. Şimdi, zaman içindeki konuşmalarımızı da hatırlayarak yaptığımız söyleşide, kendisinden ayrı tutamayacağımız şiirini, sanatı, meselelerimizi ve daha fazlasını uzun uzun konuştuk. Konuşmamız esnasında dikkatimi çeken şey, neredeyse her sözünün uzandığı bir hikmetin olmasıydı. Mesela “Sanatçı için kırılma noktası, bir zorbalığa, haksızlığa, zulme uğramış insanları görme veya görmeme meselesidir. Sanatçı için kırılma noktası, herkesin korkudan susup kaldığı, taş kesildiği, utançtan eridiği yerde sesini yükseltebilmesidir.” derken benim dilimde Semud'dan;

“Daneleyin ekilmezsem vay beni
Gök tırpanla biçilmezsem vay beni
Senin'çün dâre
çekilmezsem vay beni”
mısraları dolaşıyordu. Yunus'un “Yiğit iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi” dediği yerden söze ve yaşamaya devam ediyordu. İşte konuştuklarımız...

-Bazı konuşmalar zordur, şiirde iltifatınızı görmüş birisi olarak belki buna cüret ediyorum. Cumali Ünal'dı Hasannebioğlu'nun şiirleriyle “Çerağ” ve “Ölüm Bile Aşk İle” kitaplarından sonra karşılaştım. İlk şiir kitabına verdiğim isim “Her ayrılık bir aşk”ın “Ölüm bile aşk ile” demenin bir başka denemesi olduğunu da sonradan fark ettim. Tabii Çerağ'dan ve Ölüm Bile Aşk İle'den çok çok önce si var... “Ben şiiri, okuma yazması olmayan anemden öğrendim” demiştiniz bir konuşmanızda. Şiirinizden bir mısra da şöyle: “İşte anam, yani ki çocukluğumun şiirsel kelimeler mimarı”... (Şiirle ünsiyetiniz) nasıl oldu, anlatır mısınız?

*Şair Yazar

-Önce, şiirin kapısından girmiş ve orada haylice eğleşmiş herkes için en zor sandığım soruyu sorayım: *Şiir nedir?*

Dünyanın oluşu sırasında, bizlere haber verilen uçsuz bucaksız su, şiir midir? Bu sudan yeryüzü oluştuğunda, önce kayalar mı oluştu acaba? Kayanın üzerindeki liken, ondan oluşan toprak ve yeryüzü, şiir midir? Toprağın kokusu, toprağın yağmur sonrası kokusu şiir iken, çamurun kokusu neden kabul gören büyük bir çoğunluğa göre şiir değildir?

Ölü geyiğin rastgele başı şiir değilken, bu başın yarı açık gözlerine yağ yağ kapatan kar, göz alabildiğine sonsuz beyazlığıyla yağın kar, bazılarının göre neden şiirdir? Neden?

Ölüm şiir iken, hayat niye şiir olmasın?

Önce sararıp güze dökülen, sonra kararan, suya çürük kokusunu ekleyip bölüne parçalana akan, yok olan yaprak için şiirdir, derler... Doğru mudur? Eğriliğini söylemek şiirle iştiğâl edenlerin boynunun borcu mudur? Bilen söylesin mi?

Şiir nedir?

Hayat da şiirdir, ölüm de... Ve aradaki her şey şiir. Aslolan, her şeydeki şiiri çekip almayı bilen adamdır. Peki, şair adam olmak bir yazgı mıdır, çalışmakla elde edilecek bir şey mi?

Bilmiyorum.

Kimse de bilmiyor.

Belki sihribazlık gibi bir şey. O nedenle meslek sırrı gibi: “Bilen demez, diyen bilmez.”

Şiirle ünsiyetim, hayatı ve duygusallığı çok iyi kavramış bir ananın oğlu olmakla mı başladı acaba? Her şey olması gerektiği kadar, olması gerektiği zamanda, olması gerektiği yerde olurdu anlamda; ne bir eksik, ne bir fazla. Doğrusu, kendimi onun kadar gerçekçilik ve duygusallığın dengede olduğu birisi olarak düşünüyorum mu? Evet, düşünüyorum.

Belki bu nedenle şiire çirak verdiler beni, bilenler, erenler.

Bizim bilmediklerimiz, bilmemiz mümkün olmayanlar, gayb âlemi aynen badeli âşıklara yaptığı gibi, bayıldığım bir anda şiirin badesini içirdi.

Tabii ki bunlar fantezi, bunlar benim yaşamam mümkün olmayan şeyler.

Belki de şair bir şeyhin torunu, şair olmayan bir

şeyhin kızı olan anam hazırladı beni şiire. İçimdeki şiir uçlarını, ileride her daim gelecek olan ilhamlara açık tutarak, belki hazırlayarak.

Belki de içimin kör kuyuları, insan kardeşleri tarafından atılacak bir Yusuf'u gözledi hep. Yüreğimin acısını şiir diliyle yoğunlaştırıp faş edecek, çılgına dönüştürecek, belki de gökyüzüne bir nağra olarak delikanlı yürüyecek kelimeleri...

Bunlar, benim kuyuda düş yorumladığımı Yusuf'um olsun istedim hep.

-Sizden bahsederken Mevlana'nın pergel metaforu geliyor aklıma. Bir ayağı sabit, diğer ayağıyla dünyaları dolaşan... O kişi, sizmişsiniz gibi. Yani hem gelenek hem de geleceğe hâkim bir dil ve duruş bu. Yahya Kemal'in "Kökü mazide olan âtiyim" mısraındaki gibi de diyebilirim. Sizi Fuzulî'nin, Şeyh Galib'in, Karacaoğlan'ın, Yunus'un yanına yazarken de Sezai Karakoç'un, Cahit Zarifoğlu'nun yanına yazarken de tereddüt etmiyoruz. Şiirle ilgili bilmediklerinizi az evvel söylediniz. Şairin/şiirin gelenekle ilgisi ve ilişkisinin nasıl olması gerektiğini de anlatır mısınız?

-Hem kendi medeniyetinin yükünü omuzlamalı şiir, hem de tüm dünyaya, tüm insanlara, geçmiş ve geleceği kapsayacak şekilde bir örtü olmalı. Kapsama alanı, en son insanın, en son canlının, hatta cemadât taifesinden en son nesnenin varolduğu yere kadar ulaşmalı. Ama bunca dolaşıyor olmanın, yitirilişi engelleyecek bir sabitesi de olmalı. O da insanı, insan yapan evrensel değerlerdir. Yani, benim için, evrenin yaratıcısının, yol haritası olarak yarattığı insana ihsan ettiği, lütfettiği Kitap.

Bir dilin, şiire dökülmüş bir dilin, bir uygarlığın geleneği, daha doğrusu sadece şiir geleneği; yüzyıllardan süzüle süzüle gelen söz büyüsunün, yeniden atağa kalkmak için bulunduğu zamanda bir solukluk imkân diliminde nefeslenmesidir.

Şiir ve gelenek denildiğinde, dünya şiirinin şöyle bir avantajı var: Her milletin, yazının icadından önce bir söz uygarlığı var. Bu, tarihten sosyolojiye, ibadetten ölüme kadar, insanın var olduğu her alanda bir birikim oluşturmuştur. Bu söz birikimi kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bunun için akılda kalması gerekir. Akılda kalması için ise, ölçü, uyak, süzülüş berrak kelimeler seçkisi gerekmektedir. Yoksa yazıya dökülmemiş şey, unutulmaya terk edilecektir. Sözün hası gelecek kuşaklara naklolanabilir ancak. Şiir ve gelenek sorusunun yanıtını burada arayabiliriz.

Diyelim ki, bundan yüz yıl önceki Yunan şairleri, iki bin beş yüz yıl önceki Yunancayı merak

etmişler. Acaba nasıldı diye. Çok تنها bir yerde, güneyde balıkçıların ağ çekerken Homeros'tan şiirler okuduklarını duymuşlar ve her sabah gidip o balıkçıları gözlemişler. Okuma yazması olmayan balıkçılar, ağızdan ağıza korumuş eski Yunan şiirini. İzlemişler, kayda almış, kafa yormuşlar üzerinde şair taifesi. Sonra ne olmuş?

Bu çabadan Ritsos'un, Seferis'in, Simitis'in, Kavafis'in şiiri doğmuş. Dünyayı silkelemiş.

Dedem Korkut geldi, boy boyladı, soy soyladı; kavlince diyesi ki;

Dünü olmayanın bugünü de olmaz, yarını da Bey Kazan'ım. Ol sebepten kişiye gerek ki, bin yıl önceki söz uygarlığını da bile, iki bin yıl öncekini de. Manas'tan dem tuta. Ninnilerden de haberi ola, kargışlardan, dualardan da. Süleyman Çelebi'ye de kulağını vere, Yunus Derviş'e de. Şaman sözünü de akılda tuta, Alevi deyişini de.

Bunca zamandır bir söz medeniyeti oluşturan, gerçek bir imparatorluk şiiri olan divan edebiyatı, tam bir söz ustalığıdır. Türk'ü, Kürd'ü, Arab'ı, Boşnak'ı, Arnavut'u; Rum, Ermeni ve Yahudi, bütün bir imparatorluk unsurlarını içine alan; aynı dil, aynı biçim, aynı zevk ile yoğuran; Turan dünyasında da uzantıları olan; bir kanadı şiir, diğer kanadı musiki olan bir kartal gibi dünya göğünde dolanan, yüzde yüz yaşanan hayatta karşılığı olan divan edebiyatı...

Ve halk edebiyatı. Belki Yunus Emre aracılığıyla devletin temel kültürel yapısını oluşturan öge, devleti kuran irade. Türk halkının, Türkçeyi incelete incelete ipeğe döndürdüğü gelenek. O da canlı ve diri, o da hayatın içinde. Bugün elimizde Türkçe diye bir dil varsa, sebebi bunlardır.

Cinastan, tatyandan, hoyrattan dahi haberdar ola. Türküleri, şarkıları su gibi bile, bir dili imbikten geçire geçire âlâ süzme bala döndüre.

Ve lâkin insanı unutmaya.

İnsandır ki, şiirin çamuruna ilahi nefesi üfürür, ol nasıl Rahman'ın nefesinden insan olur ise, insanın nefesinden de şiire dönüş, Rahmanî ola Bey'im; böyle biline.

Bir yandan, Türkçenin bu geniş edebiyat tarihi içinde kendi özel yerini belirlerken, diğer yandan 2021 yılını idrak eden iyi dünya şairleri ile görünmeyen bir bağ kurmalı, diğer yandan gelecekteki insanın hüznünde mayalamalı. Budur has şiir. Bu olmalı. 1988 yılında Türkiye Yazarlar Birliği yılın şairi ödülünü alırken: "Bünyesinden bir Yunus, bir Fuzulî, bir Pir Sultan Abdal ve nice değerli şair çıkarmış bu güzelim dilde, Türkçe'de, yılın şairi ödülü, ancak onlara teslim edilmek üzere, onlar adına alınır. Ben de onlar adına, bütün ölmüş

şairler adına alıyorum.” demiştim. Aradan geçen bunca yıl, hiçbir şeyi değiştirmedim. Yine aynı kararlılıkla, aynı biçimde düşünüyorum ve aynı şeyleri söylüyorum.

-Sizinle bir sohbetimizde “iç sesini bulamayan şair başkalarını taklit eder ve o yüzden doğumundan ölümüne kadar şair olamaz” demiştiniz. Aslında biraz önce söyledikleriniz arasında bu iç sese dair önemli ipuçları var. Yine de biraz daha açmanızı istiyorum. Bize bu iç sesteki bahsediyor musunuz?

-İç sesin unsurları az önce anlatmaya çalıştığım özellikler. Bir de buna şair dikkati ve duruşunu, şair hassasiyetini eklemeliyiz.

Her insanın bir dış görünüşü var. Yüzü gözü, ağzı burnu, boyu posu; ses tonundan saç rengine kadar her şey, dış görünüşünü oluşturur. Diğer insanlardan farklılığını ortaya koyar. Bu fark da ayırt edilmeyi gerçekleştirir. Bu *dış sestir*. İnsanları birbirinden ayırt eder. Belki olaylar karşısında verdiği tepki de dış ses sayılabilir. Bir de her insanın bir *iç sesi* var. Uzun süren bir dönemde süzülen, yoğunlaşan, kıvamlanan, hatta genetik geçmişinin de bir kaç kuşak geriye doğru yoğunlaştığı bir ses. İnsanın geçmişi ile temellenen, bulunduğu zaman ile güncellenen, gelecek ile biçimlenen bir ses, yani onun mümbit toprağı; *iç ses*...

-Buna üslup da diyebilir miyiz?

-Deriz. Yaşama bakış tarzı da diyebiliriz.

Yılların, belki nice on, nice yüz yılların kıvamlandırdığı bir ses. İnsanoğlu, bu sesi bulduğu zaman, sanatının ifade biçimine de kavuşmuş olur.

Van Gogh resmi, Şeyh Hamdullah kaligrafisi, Rodin heykeli, Mozart müziği, Dostoyevski romanı, Hitchcock filmi, Fuzûlî şiiri, Levnî minyatürü, Malatyalı Fahri türküsü, sanatçısının ismini kapatarak, eser sahibi bilinmeden de tanınan, bilinen eserlerdir, erbabınca. Neden?

Üslup insan; insan da üslubu mudur?

Bu ilişkiyi oluşturan, insanın içinden çıkan iç sese eserini benzeten, iç sesin benzeşleriyle yüzünde bir kalıt, bir anıt oluşturan şey, sanatın büyü müdür? Bütün bunların bizi getirdiği yer, sanat eserinin oluşunda, olgunlaşmasında, dünyaya gelip kendisi olarak ortaya çıkışında var olan aşamaların, iç ses ile biçimlenmesi, dillenmesi gereğidir.

Kendi sesine yoğunlaşan sanatçı, içine döndükçe, kendi kuyusunda halleştikçe, iç sesini bulur. Kendi içinde kıvamlanamayan sanat talibi ise, iç sesini

aramadığı için bulamaz. Bulamadığı için o iç sesle eserine ruh üfleyemez. Üfleyemediği için de eseri canlılık kazanamaz, bir çamur kütleli olarak kalır.

Talihsizliğin üstünü örttüğü gerçek sanatçılar hariç, bugün nice yüzyıllar boyu sanat eseri olarak gönlümüzde yeşerenler, bu seçkin, bu kendi sesini bulmuş insanlara aittir. Başkalarına özenerek uğraş verenlerden de geriye çamur kalır.

-Şiirdeki meselelerimizden birisi de şairin çağına tanıklığı ve bu tanıklığı şiirlerine taşıyabilmesi. Siz Mavera’da yayımlanan “Bir Gecenin Şiiri”nde ve aynı isimli kitabınızda Türkiye’nin içinden geçtiği karanlıkları anlattınız. Şiiriniz aynı zamanda meseleleri olan bir adamın sesi oldu. Böyle oldu diye bilir miyiz?

-Evet, böyle oldu. Bütün kutsal metinlere baktığımızda, bütün iyi insanların sözlerine kulak verdiğimizde şunların öne çıktığını görüyoruz; adalet duygusu ve adil bir uygulama, insan hayatının dokunulmazlığı, yoksuldan, mazlumdan, ezilenden yana olmak, doğru yaşamak, kimsenin bir şeyine göz dikmemek, zorba olmamak. Adâb-ı muaşerete ilişkin birçok kuralı da buna dâhil edebiliriz ki, bunların başında ana babaya karşı saygılı ve muhabbetli olmak var.

Sanatçı için kırılma noktası, bir zorbalığa, haksızlığa, zulme uğramış insanları görme veya görmeme meselesidir. Sanatçı için kırılma noktası, herkesin korkudan susup kaldığı, taş kesildiği, utançtan eridiği yerde sesini yükseltebilmesidir.

Sanatçı için kırılma noktası, yaşamı bahasına kişisel ve toplumsal insanî değerleri koruyabilmesidir.

Bu sadece sanatçı için değil, bilim adamı için de belirleyici bir niteliktir. Aslında adam olmanın gereğidir.

İki örnek, bizim kültürümüzün coğrafyasında, bize ait iki örnek:

Emeviler döneminde Büyük İmam (İmam-ı Âzam) diye adlandırılan Ebu Hanife’ye Küfe kadılığı ve beytülmal eminliği teklif edilmiş, Emevilerin zulmüne ortak olmamak için görevi kabul etmemiş, yöneticiler tarafından ağır bir biçimde işkence görmüş, dövülmüş ve hapsedilmiştir. Buna rağmen, bu ağır eziyetlere katlanmış ama görevden de uzak durmuştur.

Bu, bir bilim adamının duruşudur.

Bir de güzeller güzeli şiirlerin söyleyeni Şeyhülislam Yahya, delikanlı Şeyhülislam. Şeyhülislamlığın bir alt rütbesi olan Rumeli Kazaskeri iken, divana katılır. Bir gün divanda, sadrazam paşa,

“Filan adamı öldürün” der. Şair delikanlılığını her zaman bir iç ses olarak yanında taşıyan Yahya sorar, “Hangi suçtan?” Sadrazam paşa yanıtlar: “O seni ilgilendirmez!” Ne yapar Yahya? Hemen kalkar, divanı terk eder. Ey azîz (okuyucu), bu güzel şair, tanımadığı bir mazlûm için, hem yıllarca emek verdiği makamından, hem de yaşamından vazgeçer. Neden, çünkü şairdir, iç sesi vardır, o iç sesten kardaşlanan cevahir şiirler bırakmıştır yüzüne. O adamlar adamı, o güzeller güzeli, başka türlü davranabilir mi? Çünkü o, günü gelince bir kaba sözden incinecek kadar duyarlı, ‘gönül kırıklığı’ndan ölecek kadar delikanlı bir duruşun sahibidir.

Benim bildiğim insanlardan bir de Kızılderili Nez Percé’lerden Reis Joseph’tir “gönül kırıklığı”ndan ölebilen... Joseph, 21 Eylül 1904’te hiçbir sağlık sorunu olmadan öldüğü zaman, adına rezervasyon denilen esir kampı doktoru, ölüm nedenini ‘gönül kırıklığı’ olarak belirtmiştir.

Peki, Reis Joseph ABD’den ne istemiştir?

“Bana özgürlüğümü verin; yolculuk edebilme, konaklama, çalışma, istediğim yerde ticaret yapabilme, atalarımın dinine inanma, kendi kendime düşünebilme, konuşabilme ve hareket edebilme özgürlüğümü verin. O zaman her kanuna uyarım, her cezaya razı olurum.”

Hatırlamalıyız ki, Reis Joseph, o toprakların gerçek sahibi, ABD ise işgalci, zalimdir. Joseph, en basit insan haklarını talep etmektedir ABD’den. Talep ettiği hiçbir şeye sahip değildir, çok yakın bir zamanda, 1904’te.

(Meraklısı için not: O yıllarda bizim devletimiz; Yunanistan, Bulgaristan ve Makedonya’da ayrılıkçılarla uğraşmaktadır. Bütün dünya karşımızda yer alırken, bir de Jön Türk iç kargaşası, devletimizi, dağılabilir hale getirmiştir.)

Dünyanın genel, bizim kişisel ve özel tarihimizde, olaylara, onurlu insan sabitesini koyup, kendini bir yere konumlandırmaktır şair adam’ın sınavı.

Bu, zamana tanık olmak ve delikanlılık sınavını güle oynaya geçmektir.

Bu, bir şair adamın duruşudur. Haksızlığa karşı çıkmak ve bedeli de her ne ise ödemek.

Türkiye’de, benim kişisel tarihimde 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat gibi ay, gün ve yıllarla söylenen uğursuzluklar vardır. Bunların hepsini de yaşadım, hepsinde de iyi sınav verdiğimi düşünüyorum. Kendime dönüp baktığımda, içimi sigaya çektiğimde, iyi bir insan buluyorum. Faziletli olma iddiasına gölge düşürmemiş, cesaret ve delikanlılığını rencide etmemiş bir adam. Şiirlerimden büyük bir kısmı, o günlerin tutanağıdır aslında. Bırakın

bu ülkede olup bitenleri, dünyada olup bitenlerden, geçmişte ve şimdi cereyan eden olaylardan, insan onuruna aykırı işlere direnen şiirler söylenmedikçe, size verilen söz büyüğü ihsanının karşılığını ödemiş olmanız mümkün mü?

Kızılderililerin çektiklerini okuyup öğrenmedikçe, zencilerin güzelim hayatlarından koparılıp Amerika’da köle olarak bin bir eziyete muhatap olduklarını derinlemesine bilmedikçe, 1944’te Rusya’da Ahıskalılardan Kırımlılara kadar hayvan vagonlarında ölüme ve onursuzluğa naklinin künhüne varamadıkça, sözünüz ve sesiniz havadadır, boşunadır.

Karşılığı ödenmemiş bir yetenektir.

-Şairin çağa tanıklığı noktasından devam edelim. Sizin de hayatınızda olan iki kavram, şiir ve siyaset için neler söylersiniz? Konya’daki bir konuşmanızda “Şiir, kelimelerle emperyal devlet kurmaktır” demiştiniz. Genellikle naif kimliğiyle tanıdığımız şiirin zor kullanmak gibi özellikleri de mi var? Hatta “Şairler, şiirleriyle emri bi’l maruf nehyi ani’l münker’i yapmalıdırlar” diyorsunuz. Muhakkak bunlar kendi şiirinizden mülhem sözler... “ben dayanamazdım bana / sen dayandın” musralarımızdaki gibi şaire ve şiire kavi bir yol gösteriyor gibisiniz...

-Şiir elbette emperyal bir devlet kurmaktır. Yeryüzünde zulmün ve adaletsizliğin karşısına diki- lecek, zalimin yakasına yapışıp onu silkeleyecek, gerekirse bu uğurda ölmeyi göze alacak devlet gibi bir kişisel oluşum. Şair budur işte. Kendi sesini ve sözünü bulan şair, aynı zamanda kendi özgür, emperyal ve sınırsız devletini tek başına kurmuş demektir. Ona düşen, onurlu sözcüklerin hakkını vermek, dünyadaki sınavını onurla tamamlamaktır. Emr-i bi’l maruf, nehy-i ani’l münker, şair kişinin adam olma safahatında kendi egosuna karşı yaptığı cedeli anlatır öncelikle. Adı konulmaz, konuşulmaz bir şeydir ama her dem insan O’nun tarassudundadır. Neden? Çünkü nimet verilenler, nimetten sorguya çekilecektir. Şairin sorgusu da, kendisine verilen söz nimetini nasıl kullandığı, nasıl değerlendirdiği istikametinde olur. İyiliğe yönelme, kötü olandan sakınma olarak diyeceğimiz olgu budur, kendi iç sesimizi çağıldatarak gelen gümrak ırmaklar da bunlardan oluşur.

Günümüze, yüzyıllardan süzüle süzüle gelecek olanlar; bugünden yarına kalacak olanlar da bunlardır.

Bir de işin gerçeği var.

Dünyada ve Türkiye’de şairler geleceği temsil etmiştir her zaman. Şairin, tüm zamanlara ait mâni-

aları, birer birer ve doğrudan aşır giden bir bakış taşıdığı düşünülürse, gelecek için en iyi düşünülmüş çözümleri de dağarcığında taşıdığını bilmeliyiz. Bildiği her alanda, şairin akıllara durgunluk veren tespitleri ve çözümlerinin bulunduğu da bilinir. Savaş sanatından, barış sanatına, devlet yönetmekten insan eğitimine kadar farklı alanlarda, herkesten farklı ve hep ileride bir bakış taşıdığını da bilmeliyiz.

İşte bu yüzden şairler geleceğin sesidir ve geleceğe, güzel ve iyi düzenlenmiş düşünceler bırakırlar.

-Gelenek ve modernlik ilişkisi sizde sadece bir şekilden ibaret değil. Şiirlerinizde de modern kavramları gelenekselle buluşturuyorsunuz. Hatta havayla ve toprakla, bereketle bağı olan bir duyusunuz var. Mesela Semud'da "Gönlümü / Âsi bir tohuma gizleyerek toprağa gömüyorum" diyorsunuz. Bu ilgiyi de (toprakla olan ilgi) gelenekle olan bağımızla aynı yere konumlandırabiliriz gibi geliyor bana...

-Şöyle akıl almaz bir yapısı var şiirin. Şiirde, iyi olan hiçbir şey eskimiyor, bozulmuyor, yok olmuyor. Yazıya dökülmüş olmasa da, insan hafızası saklıyor, sakladığını kuşaktan kuşağa aktarabiliyor. Üstelik zamanın yıkıcı etkisine maruz değil. Aksine, insanlığın ihtiyacı olan zamanda kinini ve direncini bilemediği bir bileğitaşdır söz saltanatı. O zaman ortaya çıkıyor ve yapacağını yapıyor.

Böyle bir yapının şeceresinde iyinin özenle korunduğu, iyi olmayanın elenerek yok olduğu bir katmanlaşma söz konusu. Tıpkı arkeolojik kazılar gibi, kötüyü eleyerek iyiye ulaşıyorsunuz.

Hafızanızda sıkı sıkıya koruyacağınız bu şey, söz geleneği, o dilin söz mirasıdır. Çok eski yıllardan gelip gününüze kavuşan bir çağıttır. Şiirlere tutunup, söze ve sese kapılıp gelebilen, yıllara meydan okuyan şeydir.

Bir de bugün var. Bir de yarın var. Uzak gelecek var.

-Sizi şiirlerinizden ayırmayan bir duruşunuz var. Bunca edebi eserin arasında bir de Türk Tarımı isimli kitabınızı gördük. Star'da da uzun bir süre tarım üzerine yazılar yazdınız. Kültürü harsla ilişkilendirdiğimizde bu hal daha bir anlamlı oluyor. Şiirlerinizde toprağı ve tohumu gördüğümüzü söylemiştim. Peki ya, tarımın içindeki şiir?

-Belki başka şeylerde de vardır. Tarımın içindeki şiir, akıl almaz bir oluşa sahiptir. Tek başına, tohumdan bitki oluşumu, bildiğimiz her şeyi dumu-

ra uğratacak kadar düzen duygusuyla birlikte, ilahî bir derinlik taşır.

Çok gençken, ziraat fakültesinin ilk sınıfında, botanik hocası, beynime çakılan bir şey anlattı. Kök, her şeyi, en sert kayaları bile şu düzene uyarak deler. Kökün ucunda içi asitle dolu hücrelerin bulunduğu, çok ince zarla kaplı bir sistem var. Kök büyüyüp ilerler ve kayaya dayanır. Onu geçemediği ve büyüme de devam ettiği için, en uçtaki hücreler bu basınçla patlar, içlerindeki asit bir miktar kayayı eritir. Hemen kök oraya kadar büyür. En uçta ise içi asitle dolu, zarı incecik olan yeni hücreler oluşur. Onlar da baskı sonucu patlar, kayanın bir parçasını yeniden deler, yeniden aynı yapı oluşur... Kayayı delip suya ulaşıncaya kadar bu yolculuk devam eder.

Bu, bir şiir değil midir?

"Kayaya vurmuş başını yumuşacık kök, yürür dersiz göçe" biçiminde şiire dönüşmesi yadırganmamalıdır. Şair, aslında şiir olan bu şaşmaz düzeni, sadece tespit edip yazıya geçirmiştir, o kadar... Gerisi zaten şiirdir.

Tarım, büyük bir şiir. Olup bitenin künhüne vakıf oldukça hayretimiz artıyor, hayranlığımız çoğalıyor. Bu nasıl bir düzendir ki, böylesine güçlü bir teorik düzeni, gerçeğe dönüştürsün.

Akıl almaz bir olağanüstülükler yumağı, evrende olup biten her şey...

Bütün bunları kavrayan bir bakışa sahip olmak için, çocukluğunda kar veya yağmur yağdığında, bunu annene haber verirken, o sana sadece, "Mülküne yağıyor" diyorsa, işin sırrını öğrenmek biraz daha kolaylaşır. Sonradan gördüğün tarım eğitimi ise, annenin bu duyarlılığını onaylayan bilgiler verir sadece. Dünyayı ve evreni (yeri ve gökleri) anladıkça, şiirsel olgunluğun en kuytu köşelerine bile sahip olma gerçeği ile karşı karşıya kalınır.

-Sezai Karakoç şiiri gibi konuştunuz:

"Karın yağdığını görünce

Kar tutan toprağı anlayacaksın

Toprakta bir karış karı görünce

Kar içinde yanan karı anlayacaksın"...

Peki, "şiirsel olgunluğun en kuytu köşelerine bile sahip olma gerçeği" ne demektir?

-Gözünüz, lazer ışınları gibi, görüşe engel olan her şeyi delip geçmektedir ve siz artık, görmediklerinizi de fark edecek bir algılama zenginliğine sahipsiniz demektir. Bütün bunları sağlayan da, bir tekkede ilahi varlığı eme eme bünyesine sindiren, okuryazarlığı olmayan bir anadır. Sanki Emrem Yunus'tan emaneten ve teberrüken alıp, yüzyılla-

rı aşarak sizin beyninize ve yüreğinize nakış gibi işleye işleye yerleştirmektedir “insan ve tabiat” adlı şiiri, değil mi?

Beni, şiirlerimden ayırmayan bir duruş olarak ifade ettiğiniz şey, çok köklü şiir anlayışının, destanlardan ninnilere, Yunus’tan Veysel’e nakil yoluyla gelen o büyük şiirin, rüyamızın kıyılarına bir anlık med cezir olarak vurmasıdır.

-Biz bu med cezir’i bir lütuף olarak görüyoruz. Fakat kültürde ve tarımda bir yandan zirvesinde olduğumuz isimlere ve ürünlere sahipken diğer yandan da irtifa kaybediyoruz gibi geliyor. Sizce bu irtifa kaybını önlemenin yolu nedir?

-“Kültürde ve tarımda irtifa kaybı” nitelemesinden başlamak istiyorum. İrtifa kaybı, daha önce var olan bir noktadan, daha aşağıda olmayı, düşüşü belirler.

2002 yılında AK Parti, Türkiye’nin yönetimine talip olurken raporlar hazırlandı, komisyonlar kuruldu. Bütün mesele şuydu, A’dan Z’ye bu ülke kötü yönetilmektedir, kaynaklarını kötü yönettiği için kötü durumdadır, dünyaya karşı her konuda verimsizdir. Bundan kurtulmayı vadeden bir partiyi, bu millet ilk seçimde iktidara taşınmalıdır.

İşin ilginç yanı, o yıla kadar Devlet Planlama Teşkilatı’nda beş yıllık kalkınma planları hazırlanırken, bazı yıllar kültür ve tarım ihtisas komisyonlarında üyeydim. Daha sonra AK Parti hükümetlerinde bakanlık yapacak birçok arkadaş da, benimle birlikte üyeydi aynı komisyonlarda. Benim savunmam şu olagelmıştır: Bütün beş yıllık kalkınma planlarında, aynı liste verilip şunlar mutlaka yapılmalıdır denildiğine göre, hükümetler kalkınma planlarını uygulamıyorlar demektir.

Aradan geçen 19 yılda bir irtifa kaybı, genel kabul gördüğüne göre, bu sürede sorumluluk alan kişi ve kurumların, nefis muhasebesi yapması da gerekir.

Şimdi yönetimde olan bir arkadaşımızın, muhalif iken çok sık ifade ettiği gibi “...miş gibi yapmamak” gerektiğini anlatırdı hep.

Mesela 2002 yılındaki bu eleştirilere zaman zaman bakmak gerekir.

Kültürde yapılması gerekenleri yukarıda arz etmeye çalıştım.

Tarım konusunda düşüncem şudur: Dünyadaki yaygın hastalık (pandemi) iki yıldır gösterdi ki, gıdada kendinize yetmelisiniz. Paranız olsa bile, gün gelir ihtiyacınız olan tarım ürünlerini alamayabilirsiniz.

Ayrıca, gıdada sağlık sorunu da öne geçmektedir. Kimyasal birçok katkı, gıdayı zehre dönüştür-

müştür. Uygulanan ağır ve yanlış tarım yöntemleri, toprağa büyük zarar vermektedir. Ülkemizde mevcut suyun % 75 kadarını tarımsal sulamada kullanırken, kimyasal atık, ilaç ve gübre, yer altı ve yerüstü suyunu kullanılmaz hale getirmektedir. Uygun sulama yöntemleri ile su ihtiyacını beşte bire düşürmek mümkün.

Bütün bunlar için, tarım, çevre, orman, gıda ve sağlık bakanlığının gıda ile ilgili bölümü, doğal kaynaklar tek bakanlık olarak düşünülmeli.

Türkiye’de 4. ve 7. sınıf araziler arasında kalan erozyona maruz arazinin tamamında, bölgesinde yetişen ürüne göre meyve ormancılığı yapılmalı. Bu 30 milyon hektara tekabül eder ki, şimdiki tarım arazimizin tamamı 28 milyon hektar civarındadır.

Türkiye mutlaka 26 yağış havzasına göre yeniden tanzim edilmeli, ona göre tarımsal yönetim sağlanmalıdır. Bunlar benim, yaklaşık 30 yıldır savunduğum konular.

Elbette ki bu, ancak siyasi otoritenin gerçekleştireceği bir şeydir. Kitabımda ve raporlarda, bunu anlatmaya çalıştım.

-Rahmetli Nazir Akalın 1999 yılının “Kırağı” dergisinde sizin şiiriniz üzerine bir yazı kaleme almıştı ve şiirinizi Sezai Karakoç, Cahit Zarifoğlu ve İsmet Özel şiiri arasında bir yere koymayarak “Kendi başına, tek ve orijinal” demişti. Benim o yazıda asıl dikkatimi çeken “Şair 11 yıldan beri sebebi bilinmez bir sessizlik içindedir” cümlesi. Bu 11 yılın üstüne 20 yıl daha eklediğimizde; gerçekte sessizlik içinde olan siz misiniz, yoksa duymayan birileri mi var?

-Nazir Akalın’ın değerlendirmesi önemli, bunu 1999’da yapmış olması önemli. Daha da önemlisi, ben kendisini tanımıyordum. Yazıdan, çok sonraları haberim oldu. O zaman da rahmet-i Rahman’a kavuşmuştu Nazir Akalın. Sanırım 2005’te, haftada iki gün köşe yazdığım Star Gazetesi’nde, ilk kez o yazıyı okuduğumda, bu duygularımı da yazmıştım.

Benim için önemli olan, Erzurum’da yaşayan 18 yaşındaki bir gencin, bir kıraathanenin kitaplığında Çerağ’la karşılaşması, o şiirleri okumaktan haz duyduğunu belirterek, kitabı kitapçılarda araması. Bulamayınca da, tekrar o kıraathaneden alarak, bütün şiirleri daktilo etmesi, defalarca hem kendi kendine okuyup, hem de şiir sevdalarına okumasıydı.

Benim için aslolan buydu. Yazı, bir de değerlendirme yapıyor. Türk Edebiyatı ile ilgili, iki ayrı yüksek ihtisası olan ve üstelik kendisi de şair olan

yazarın şu tespiti, onu bilenlerce her zaman dikkate alındı:

“Bu kitabıyla Hasannebioğlu, modern Türk şiirinde, ne İslami zevk ve anlayışının hâkim kaynak veya ana damar telakki edildiği Sezai Karakoç’a, ne nev’î şahsına münhasır bir başkaldırı şiiri ortaya koyan İsmet Özel’e, ne de mücerredin çıplak ve mahrem noktalarını kurcalayan Cahit Zarifoğlu’na benziyordu. Modern şiir çizgisinde onu, söyleyiş tarzı bakımından yeni bir zevk ve anlayışın temsilcisi olarak kabul etmek gerekiyordu.

Kendi başınaydı, tekti, orijinaldi.”

Ben kendime bir değer biçmem.

Ama şu da doğru, başlı başına bir duyuş ve anlatım tarzı oluşturmayı, bu tarzın da kendine özgü olarak nitelenmesini önemsiyorum. Kendi durumunuzu şiirinize yansıtmışsanız, aynıyet oluşmuşsa, bu şiir ve şair açısından dikkate değer bir durumdur.

Kendimle ilgili konuşmaktan gerçekten hayâ ederim.

İnancıma aykırı bulurum bunu. İnsan dediğiniz nesne, üzerinde konuşulmaya değmez bir şeydir. Hele de insanın kendini değerlendirerek konuşmasını, edebe mugayir addederim.

Ama vurgulamak istediğim iki şey var. Bunları da mutlaka söylemek isterim. Birincisi, akıllı adam bir şeyi amaçlamışsa, ne yapar eder o amacına ulaşır.

Ödüller almak, Nobel almak, çok kitap yayınlamak, meşhur ve tanınır olmak, prestijli dedikleri yayınevlerinde kitaplar yayınlamak, yaygın bir üne sahip olmak, şiirlerin okul kitaplarına girmesi; benim olmak istediğim şeyler değildi.

Olsa da olur, olmasa da olur işlerdendi. Kendi haline bıraktım.

Bilinçli bir seçimdi benim tutumum.

Ben hayatı tanımaya ve tanımlamaya çalışıyordum. İstedğim her şeyi Rabb’im bana nasip etti. Hamdediyorum.

Para, pul, mal, mülk, makam, mevki ve çocuk...

Şükürden aciz olduğum kadar lütfetti Rabb’im, ihsan etti. Üstelik insanî onurumu koruyarak, duruşumu bozmayarak...

İnsanların dikkatini çekmek için ne yapılması gerektiğini biliyorum, kimsenin olmadığı kadar bunu gerçekleştirecek araçlara da sahibim. Bilinçli olarak yapmıyorum, başka insanların heveslenebilecekleri şeyleri. İnandığım kişisel değerlerime aykırıdır. Yapan yapsın, ben yapmam. “Yunus kodu, alan alsın n’olusar” diyor ya Emrem Yunus, aynen öyle. İki şeyde düşündüklerimi uygulamayı çok isterim: *Tarım* ve *Malatya* ile ilgili

düşündüğüm iyi şeyleri, hayırlısı ile uygulayacak imkânlara sahip olmayı, Rabb’imden niyaz ederim. İmkân nasip olduğunda, işimi kolaylaştırmasını niyazıma eklerim. İyi şeyler yapmanın zor olmadığını da, geçmiş uygulamalarımda, çabalarımda göstermeye çalıştım. Sanırım insanların mutluluğu için güzel şeyler yapma amacı içinde oldum tüm yaşamım boyunca.

Budur, bu sözün hülasası bu bâbda...

-O zaman sözü tekrar kelimelere getirelim. Metinlerinizi okurken tercih ettiğiniz kelimelerde her zaman ayrı bir özen görüyoruz. Hatta bana şiirimde geçen “sakuralar” a ısınmadığınızı anlatmıştınız da ben de şiiri çözümlemek zorunda kalmıştım. Toplumun dilinde yavaş yavaş silinen kelimelerin özellikle şiirlerinizdeki anlam derinliği nedir?

-Kelime, insanın ayarıdır. Aynasıdır. Aynasıdır. Şair, çok kelimeye sahip olmalı, onların en güzeli, en uygunu, en müzikalitesi olanı, gerekli olduğu boşluğa kendiliğinden gir(dir)meli ve güzel bir bütünlük oluşturmalıdır. Bu sadece şiirin değil, dilini dil bilen her ülkede, olağan konuşmanın da gereğidir.

Çok eskiden Türkçe’de kullanılan, şimdi artık kullanılmayan birçok kelimeyi, sevgili D. Mehmet Doğan ile uzun uzun konuştuğumuz olmuştur. Bölgesel temelde kucaklayıcılığı ile çok zenginleşen Türkçeyi, hakkını vererek kullanmalıyız. Dil insanın kimliğidir, belirleyicisidir, yeryüzünde birlikte yaşayacağı insanları, birinci elde tayin eden faktördür. Yurdunu yitiren milletler, yeniden elde edebilirler ama dilini yitiren milletler, yitirdiklerini yitirmiş olurlar. Bir daha elde edemezler.

Geniş ve kapsamlı bir biçimde ele alındığında, Türkçenin, hem zengin, hem de mûsikisi olan bir dil olduğu görülecektir.

Ali Şir Nevaî’den Yunus’a, Şeyh Galib’den Karacaoğlan’a varıncaya kadar, Türkçe ile söyleyen bütün şairler, öncelikle kelimenin peşine düşer. Onunla hemhâl olmaya bakar. Ama belirli bir erginliğe ulaştıktan sonra, kelime, şairin peşine düşer, onu bulur. Şiir heveskârında dili kanatarak çıkan kelimeler, şiirin ve dilin künhüne erenlerde süt gibi akıp gider.

Dil konusunda benim ilk aklıma gelen Yunus Emre oluyor. Çok yalın (basit) bir söyleyişle, öylesine girift konuları şiir olarak bu milletin kültürel genlerine öylesine güzel yerleştirmiştir ki, geçen yüzyıllar ancak güzelliğini ve etkisini artırmıştır. Yunus’un şiirlerine, âyet mealleri ve hadis anlamları öylesine ustalıkla serpiştirilmiştir ki, şiiri

okurken Yüce Kur'an'ın bilincinin de, hayata dair âyet mealleriyle sizi kuşattığını hissedersiniz.

Kur'an iyiliktir, güzelliştir, hayırdır.

Yunus Emre Hazretleri'nin hangi şiirini okursanız okuyun, dünyada yaşanan hayatı ve insanı onardığını görürsünüz. Onun, iyilik köprüleri ile insanımızı, öte dünyaya hazırladığını fark edersiniz.

Kelime önemli. Bu yüzden öğrenmeli ve özenle kullanmalıyız. Bir kelime o kadar çok şeydir ki... Çoğu zaman kaybolan bir kelime, beraberinde bir kavramın da yitirilmesine neden oluyor. O kavramla birlikte, yaşamın esaslarından önemli bir unsur da silinip gidiyor.

Birçok kelime var bu konuda örnek olacak. O kaybolunca, hayatın birçok yeri de sakatlanacak; kör topal olacak. O yüzden herhangi bir eski metinde, şimdi kullanmadığımız bir kelime bulunca, hazine bulmuş kadar seviniyorum. Onun şiirselliğinin en iyi görüneceği yerde, en göz alıcı yere koyuyorum ki, görünsün, bilinsin.

-Turgut Uyar'ın, Edip Cansever'in şiirleri kısık sesle, sakın bir biçimde okunabilecek şiirlerken İsmet Özel'in, Mehmet Akif'in, Necip Fazıl'ın şiirleri gür bir sesle okunmalıdır. Bu bağlamda sizin şiiriniz de gür bir sesle okunması gereken şiirler arasında diye düşünüyorum. Şiirin sesle ilgisi hakkında neler söylersiniz?

-Türkçeyi, ses bayrağı diye nitelendiren şairin, söylediği de budur zaten. Sesin diken gibi battığı hiçbir gerçek şiir yoktur. Şair, eserini oluştururken, mermerin kabasını yontan bir heykeltıraş gibi, zaten pürüz bırakmaz. Sesten söze kadar her şey olması gerektiği kadar ve gerektiği yeredir. Yabancı dile çevrilirken, yiten şeyi, birçok eleştirmen şiirin ta kendisi olarak düşünmüştür.

-Bir dedeniz Boranlı Hacı Mustafa Baba, diğeri ise Yemen gazisi Hasannebizade Hacı Cumali Ağa. Annenizle başladık ama bitirirken daha kadim olan işaret etmek gerekir diye düşünüyorum. Yetiştiğiniz ailenin, şiiriniz üzerine etkisini anlatır mısınız?

-Ben, iki kadına kendimi yüzde yüz borçlu hissediyorum. Anneme ve eşime. Annem, altyapı oluşturdu, şiirime, yaşamıma, ilişkilerime. Yön çizdi, yol haritası oluşturdu. Birçok şeyi, sonraları başkalarından duymuş olsam da, ilk kez annem söylemiştir, çocuk algıma. Nasıl yerleştirdiyse, çok etkili olmuştur hayatımda.

"Otu çek, köküne bak" sözünün anonim olduğunu

çok sonraları öğrendim. Ben, annemin kendi sözü sanırdım. "Asil yerin kızını almak zor, asarmak kolaydır" sözü de öyle. "Hatun gerek ki, beg doğura" annemden duyduklarımdandır, sonra başka anaların da aynı dili konuştuklarını fark ettim.

(Bir arkadaşımı Cumhurbaşkanı Özal'ın atayacağı, çok önemli bir göreve hazırladım ve atandı. Daha hazırlık dönemlerinde, Cuma namazından çıkarken şunu söyledim: "Bu çok değerli görev için kendimi önerebilir ve seçtirebilirim. Ömrümün sonuna kadar da rahat ederim. Benim rahmetli anam derdi ki, bir arkadaşınla yola çıkmışsan ve bir ekmeğin varsa, ikiye böl ama büyük parçayı arkadaşına ver. O yüzden seni destekliyorum."

-Hamis: Kardeşlerimle veya evimde eşimle, çocuklarımla bir şey paylaşıyorsak, bölüştürenin en azı, en kötü görüneni alması, bizde bir aile geleneğidir, çok da güzeldir.- O göreve, çok tartışmalı bir biçimde de olsa seçildi.

Arkadaşlığımız, kısa süre içinde bitti.

Hiç sebep aramadım. Çünkü rahmetli annem derdi ki: "İyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı, iyiliğe kötülük şer kişinin kârı.")

O, Nakşi-Kadirî şeyhi Boranlı Mustafa Baba'nın kızıydı, tekkede yetişmişti. Babasından öğrendiklerini, bize de intikal ettirdi.

Hayatımda, kendimi minnet borçlu hissettiğim insan, karımdır. Çok genç sayılacak yaşta evlendik. Çektiğim sıkıntıların, benden daha çok muhatabı ve çeken oldu. En önemlisi: "Ben dayanamazdım bana/ Sen dayandın" dediğim insandır. Vaizoglu Edip Bey'in kızı, Battal Gazi'nin kaç göbekten torunu, soyluluğunun her zaman sahibi... Bence soyluluk bir kan bağı olmaktan çok, bir davranış ölçüsüdür, davranış biçimidir.

Adını taşıdığım dedem Hasannebizade Hacı Cumali Ağa, ben doğmadan ölmüş. Rol modelim ve efsanemdi. Annem, sanki dedem yaşıyormuş gibi, çok olağanüstü gelen hallerini çocukluğumdan itibaren nakletti bana.

Mustafa Baba Dedem, Balkan gazisi, iki kardeşi çeşitli cephelerde şehittir.

Hacı Cumali Dedem, yedi yıl Yemen'de savaşmış, iki kardeşi, iki yeğeni, amcasıoğlu ve kayınbiraderi çeşitli cephelerde şehit düşmüştür.

Benim övünç madalyamdır bunlar.

-Kıymetli şeyler konuştuğumuzu düşünüyorum. Vakit ayırdığınız için çok teşekkür ederim.

-Sağ ol karındaşım, ben teşekkür ediyorum. Vayrol.